

Dimitré Dinev

Angyalnyelvek

Svetljo

Svetljo nem kapott különszobát. Faráccsal kerítettek el neki egy sarkot, és úgy ült benne, mint egy ketrecben. Ha a mennyországban már kapott helyet, a földön egy ketrecel is beéri az ember. Svetljo mindenesetre beérte vele. A farácson át látta a világot, és a dolgok, amiket látott, napról napra ismerősebbnek tűntek. Tudott ülni, és ha megkapaszkodott a fában, már állni is tudott. A mennyezetről már nem hulltak csillagok, de azok úgysem ízlettek neki. A rács sem ízlett különösebben. Ami legjobban ízlett, az sajnos még mindig a rács túloldalán volt. Ott ugyanis minden ízt meg lehetett találni. Legédesebbnek a szabadságot találta Svetljo. Sajnos túl ritkán élvezte. Többnyire ült a ketrecében, s a szabadságot darabonként kapta a rácson át, és főleg gumi alakban élvezhette. Gumiból volt a sündisznó, a kacska, a medve, a szamár, a nyúl, és ez néha nagyon unalmas volt. Olyankor inkább maga bömbölt vagy morgott, vagy csorgatta a nyálát, vagy rázta a rácsot. Néha pedig sikerült elkapnia anyja haját, és az már nem volt olyan unalmas. A legtöbb változatosságot nővére kínálta. Papírgalacsinokkal dobálta, és ez szórakoztató volt. Ütögette a fejét egy léggömbbel, és ez is szórakoztató volt. Labdával már nem volt annyira szórakoztató, műanyag karikával pedig végképp nem. Svetljonak sírnia kellett. Ekkor azonban nővére rögtön egy csörgőt mutatott neki, sőt meg is kapta tőle. És van-e szebb dolog e világon, mint egy csörgő?

Svetljo a rácshoz ütötte, és csörgött, és valahányszor hozzáütötte, csörgött, sőt még ütögetés nélkül is csörgött. Egyszerűen nem volt szebb dolog, mint a csörgő. De mégis volt valami. Szebb volt szinte minden, amit nővére a kezében tartott, és nem akart odaadni neki. A csörgő csak akkor volt a legszebb, mikor már nem volt a kezében semmi. Ezzel együtt is nővérével volt neki a legszórakoztatóbb. Ő tette a legtöbb dolgot Svetljo szájába is. Néha bogarakat, néha legyeket és döglött darazsakat, egyszer pedig még egy kukacot is. Akkor egy másik gyerek is ott volt a nővérével, és mindketten nézték, ahogy evett. – Látod, megnyertem a fogadást. Most azonnal veszel nekem egy limonádét – mondta nővére az illető gyereknek. – Köszönöm, öcsi – mondta Svetljonak, és még egy pusztit is adott neki. Svetljo nagyon boldog volt. Nem akarta, hogy elmenjenek. Felállt, rázta a rácsot, bömbölt utánuk. De elmentek. Csak a nővére tudta ilyen gyorsan boldoggá, egyszersmind ilyen boldogtalanná tenni.

Első nagy utazását 1969. szeptember 15-én tette Svetljo. Egyéves és három hónapos volt, és apjával együtt elutazott Szófiába. Apja magával vitte, hogy előben hallhassa Todor Zsivkov elvtárs ünnepi beszédét a belügyminisztériumi szervek alapításának 25. évfordulója alkalmából. Hajnalban keltek. Egy hátizsákba berakták Svetljo üvegét, Svetljo cumiját, magát Svetlajt és egy csörgőt. A hátizsákot apja a hasára akasztotta, és így szálltak fel a vonatra. A vonatban érdekes volt, de olyan szépen ringatózott, hogy Svetljo elaludt. Mikor kinyitotta a szemét, már Szófiában voltak. – Látod, kisfiam, ez a főváros. Egy nap majd ide költözöl, és minden Mladenov reszketni fog tőled – mondta neki Jordan. Svetljo nem értette, amit apja mondott, de tetszett neki, hogy hallja a hangját. Ezt halk morgással értésre is adta, és rögtön szájába tették a cumit. Jordan izgatott volt. Bárhová nézett, elvtársakat látott a népi milícia kék egyenruhájában. Kék volt a tér, amelyen Dimitrov elvtárs mauzóleuma állt, kis mennyország terült el a mauzóleum előtt. Kollégái a földi mennyországot akarták megteremteni, és ezt akarták megmutatni Dimitrov elvtársnak, Zsivkov elvtársnak, a pártvezetésnek és az egész népnek. Isten nem, egyedül csak ők teremthették meg az embereknek a mennyországot, és ez volt az élő bizonyíték. Jordan szeme könnybe lábadt. – Látod, kisfiam, ott van fenn, a tribünön. Az Todor Zsivkov elvtárs. – Svetljo nézett, néhányszor megszívta cumiját és elaludt. Zsivkov elvtárs beszélni kezdett: – Véletlen, hogy ez az ünnep egybeesik a szocialista Bulgária 25. évfordulójával? Nem, ez nem egyszerű véletlen. Ez olyan tény, amely a proletárforradalom győzelme és vívmányainak szilárd és megalkuvás nélküli szükségessége közti megbonthatatlan kapcsolatra emlékeztet, és mindig emlékeztetni fog rá. A szocialista forradalom Bulgáriában már győzelme napján létrehozta védelmének szervét, a népi milíciát. A népi milícia szerveibe pártunk olyan embereket vesz fel, akik leghűségesebb fiai közé tartoztak, [...] akik fegyverrel a kézben harcoltak a diktatúra, a monarchofasiszta burzsoázia likvidálásáért és a proletáriátus diktatúrájának megteremtéséért. – Zsivkov szavai behatoltak Jordan húsába, és mélyen belefűrődtek csontjaiba. Jordan teste megremegett. – Leghűségesebb fiai – ismételték ajkai, és nyitva maradtak. Minden egyes szót magába akart inni. – Ezalatt a huszonöt év alatt a belügyminisztérium szervei is hosszú és dicsőséges utat tettek meg. Fő érdemük a nép szolgálatában, hogy a népi milícia és az állambiztonsági szolgálat a párt által rájuk rótt nagy küldetést... – nagy küldetést – ismételte Jordan húsa – teljesítették, teljesítik, és nem kétséges, hogy a jövőben is teljesíteni fogják, és a szocialista Bulgária külső és belső ellenségeinek mindennemű ellenséges akcióját meg fogják akadályozni, és likvidálni fogják... – Zsivkov beszélt, Svetljo aludt, Jordan álmódott. – A harc ismert formái mellett az utóbbi években különösen aktívvá vált az ideológiai területen folytatott aknamunka. Az imperializmus ideológiai beszivárgása a szocialista országokba a legkülönbözőbb formákban zajlik, és el kell ismernünk, hogy rendkívül ügyesen csinálják... Ideológiai frontunk egy emberként harcol az imperializmus ideológiai beszivárgása ellen, és ezt a harcot még elszántabban kell folytatnia. Egyúttal ez a harc lesz állambiztonsági szerveink tevékenységének egyik vezérfonala is. Ez persze szükségessé teszi munkájuk bizonyos fokú átszervezését, és megköveteli az állambiztonsági

szolgálat további és mielőbbi ideológiai megerősítését. Elvtársak! A világ két gyökeresen ellentétes társadalmi rendszere közti harc történelmi tapasztalata azt mutatja, hogy az ellenforradalom elsődleges célja a kommunista párt vezető szerepének aláásása vagy likvidálása és az állambiztonsági szolgálat szerveinek kiiktatása. Ez a tény már önmagában élesen rávilágít, hogy e viharos időkben nincs és nem is létezhet szocialista társadalmi rend a párt vezető szerepe és az állambiztonsági szolgálat szervei nélkül, mert az állambiztonsági szolgálat olyan, mint a proletárdiktatúra acélkardja! – Acélkardja – ismételte Jordan, és bal szeme éles sarkában könny csillant. – Állambiztonsági szolgálatunk szüntelenül tanult a dicsőséges Csekától... A testvéri barátság és együttműködés szerveink és a szovjet szervek között valamennyiünknek nagy megtiszteltetés – hallotta Jordan, és Zarev ezredesre gondolt, a szobájában lévő egyetlen portréra, az egyetlen kézre, amely volt neki, és amellyel személyesen törölte le a portréről a port. Az egyetlen nagy emberre gondolt, akit ismert. Csak ezután hallotta újra a hangot. – Mély meggyőződésünk, hogy Bulgáriában a diadalmasan előretörő szocialista forradalmat soha nem fogják felkészületlenül hátba támadni, mert a belügyminisztérium szilárdan és tántoríthatatlanul fedezi hátunkat – ők azok az emberek, akiről azt mondja a költő, hogy ellenük még nem találtak fel páncéltörő töltényt – hallotta Jordan, és Marinára gondolt és Marina szavaira, amelyek mindig szíven ütötték. De miért gondolt éppen most Marinára, miért? – Éljenek és erősödjenek a belügyminisztérium szervei, hogy ellenségeinket megfélemlítsék, népünknek pedig örömet hozzanak – hallotta Jordan, és arra gondolt, hogy ő mennyi örömet hozott már a népnek, de a nép erről mit sem tudott. Aztán jött az éljenzés. Svetljo felébredt. Rengeteg arcot látott maga körül, csupa üvöltő, ijesztő arcot, és megijedt. Szeme kitágult, feje lilára színeződött. Nem kapott levegőt, és már úton volt, hogy igénybe vegye a mennyszámban kijelölt helyét. Ekkor látta meg Jordan. – Mi van veled, kisfiam? Mi van? – kérdezte, kicsomagolta, és rázni kezdte. A gyerek azonban nem adott ki hangot magából. Kétségbeesésében Jordan Svetljo szájába dugta az ujjait, hogy így juttassa levegőhöz, és így vette észre, hogy Svetljo lenyelte a nyelvét. Gyorsan kihúzta a torkából. Svetljo köhögött párat, és újra lélegezni kezdett. Nem sírt, csak a szeme maradt tágra nyitva. Jordan lassan megnyugodott, visszacsomagolta a hátizsákba, és ment a pályaudvarra. Svetljo szeme azonban a vonaton is nyitva maradt. Nem aludt el, nem sírt, nem nevetett, csöndben volt, és nézett.

– Még soha nem volt ilyen jó gyerek – állapította meg otthon Marina. – Mi történt vele?

– Meghallgatta Todor Zsivkov elvtársat – mondta Jordan, és nem tett említést az incidensről.

– Na persze, világos – mondta Marina, és ágyba fektette Svetljét. – A proletárdiktatúra acélkardjának nevezett minket – gondolta büszkén Jordan. – Acélkard, az akarok lenni. – Még mindig a beszéd, a szavak hatása alatt állt. Beleivódtak a húsába. Jordan megremegett. Figyelte Marinát. Valami vonzotta hozzá. Egy szó volt az: beszélni akart. Ezt akarta a húsa. És megfogta Marina kezét. A szót Marina nem látta, csak a húst látta, amely közeledett feléje.

– Hagyjál! Ma nagyon fáradt vagyok – mondta, és elhúzta a kezét.

– Beszélni akarok veled – akarta Jordan mondani, ehelyett azonban azt mondta: – De hát nem vagyok acélból.

– Néhány napig ki fogod bírni. Nem tegnap óta vagyunk házasok – mondta Marina, és lefeküdt. Behunyta a szemét és várt. Nem fordult elő gyakran, hogy megtagadta magát az urától. Várta a hús ostromát. Érezte a szagát. Az erőszak szagát. Itt senki nem segíthetett neki. Apósa és anyósa már nem voltak a közelben. Mégsem félt semmitől. Csak behunyta a szemét, és készen állt. Nem birsalma, nem szilva, nem hó szagát érezte. Az erőszakét. De nem félt.

– Az a dolgunk, hogy az ellenséget megfélemlítsük, a népnek pedig örömet hozzunk. Szépen beszélt Zsivkov elvtárs. Nagyszerű beszéd volt. Feltétlenül el kell olvasnod. Holnap az újságban – mondta Jordan, és kiment az erkélyre. – Gyűlöl engem – gondolta, és cigarettára gyújtott. Az enyhe éjszaka megnevezhetetlen zajokkal és szagokkal volt tele. És benne is enyhesség honolt, és ő is megnevezhetetlen szagokkal és zajokkal volt tele. Ő megpróbálta, de Marina hallani se akart róla. Azt hitte, hogy le akar feküdni vele. Vonat fütyült, és sokáig vonult a szeme előtt. Sem ablakot, sem fényt nem lehetett látni rajta. Tehervonat volt. A vagonok, mint megannyi kattogó árnyék, amit a mozdonyhoz kapcsoltak. Egy rövidebb, sötétebb, kattogó éjszaka vonult el Jordan mellett. Még egyszer hallotta fütyülni, aztán eltűnt. – Soha többé nem nyúlok Marinához. Acélból leszek – így gondolta Jordan, mert egyszerű fából faragták.

Mióta Svetljo visszajött Szófiából, szinte rá se lehetett ismerni. Nem sírt, nem nevetett, nem bömbölt, nem morgott. Csak nézett tágra nyitott szemmel, és csöndben volt. Már nem ette meg a bogarakat, amiket Dragomira a szájába dugott, és kimásztak és felmásztak a fejére, és ha tudtak repülni, elrepültek, és nővére egyik fogadást vesztette el a másik után. – Nagyon unalmas lettél, öcsi – mondta, és büntetésből magára hagyta, de Svetljót már ez sem érdekelte. Már a csörgő sem tudta izgatni. Ha ott volt, jó, akkor játszott vele, és a csörgő csörgött. Ha nem volt ott, úgy is jó volt, akkor meg nem játszott vele, és nem csörgött. Olyankor nézett tágra nyitott szemmel, és csöndben volt. Már egész jól tudott járni, de önszántából ritkán ment át a szobákon vagy ki a balkonra. Ott találtak rá, ahol utoljára hagyták.

– Nem volna rossz, ha Dragomira is élőben hallhatná Zsivkov elvtárs valamelyik beszédét. Legközelebb őt vidd magaddal – viccelődött Marina eleinte, de csak eleinte, csak egy-két hétig. Aztán napról napra nyugtalanabb lett. Eltelt egy év, és Svetljo még mindig olyan volt, ahogyan visszatért Szófiából: néma, csöndes és bámész. Marina megvizsgáltatta. – Kicsit lassú felfogású, de különben teljesen normálisnak látszik. Csak türelem, elvtársnő, minden rendben lesz – nyugtatták az orvosok. – Lassú felfogású! Még hogy az én fiam lassú felfogású! Majd én megmutatom ennek az orvosnak – mérgeződött Jordan otthon. Akkor keze közé fogta Svetljót, és beszélni kezdett hozzá. – Én vagyok a te papád. Pa-pa. Ez meg a ma-ma. Ez meg a nővéred. Most pedig mondd szépen, kisfiam, ki vagyok én? – Svetljo ránézett, aztán a mamájára, aztán a nővére, kinyitotta a száját, és köpött egyet. – Ne köpdöss, kisfiam, hanem beszélj, beszélj! Tudsz te! – Jordan ezután azzal próbálkozott, hogy legalább egy nevetést kicsaljon belőle. Vicces pofákat vágott, kidugta a nyelvét, morgott, a hátán lovagoltatta, vagy csiklan-

dozta. Svetljo nevetett, de csak a csiklandozásra. A többit nem találta nagyon szórakoztatónak. – Én már nagyon sok embert szóra bírtam. Téged is szóra foglak bírni, kisfiam, biztatta magát Jordan. De eltelt egy év, és mintha Svetljo ezalatt az idő alatt sem talált volna semmit, amiről érdemes lett volna beszélni. Továbbra is csöndes volt, szótlan és bámész. Az orvosok már nem tudták, hogy mit mondjanak, azok pedig, akik már megismerkedtek Jordannal, zsenikről papoltak, akik nagyon későn kezdtek beszélni, és hogy tehetséges emberek esetében általános, hogy ilyen sok időt hagyjanak az első szónak. Marina tehát már egy szavát sem hitte el az orvosoknak, és elvitte Svetljót egy jósnőhöz, akiről anyjától már sokat hallott. Cigányasszony volt, és Sultanizának hívták.

Marina életében először látogatott el a romanegyedbe, mégis könnyen megtalálta a házat. Mindenki ismerte.

Az udvaron, amelynek nem volt kerítése, egy kecske kérődzött, egy férfi cigarettázott, hat gyerek játszott és négy téglá védelmében egy kis tűz égett. A téglákon bádoglemez feküdt, amelyen éppen napraforgómagokat piritottak. A férfi késével levágott egy darabot egy abroncsból, és a tűzbe dugta. Aztán a gyerekekkel veszekedett, akik hangosan sikítózva, újra meg újra megpróbálták átugrani a bádoglemez felett. A ház tetején, egy ferde kémény árnyékában seszínű macska szendergett. A levegőben parányi korompelyhek és legyek kergetőztek. Hasonlóan röpködtek, hasonló könnyedén szálltak le a földre, a házfalra, a kecskére, az emberekre. Mindössze utóbbiaknak nem sikerült, hogy előbbieket megtanítsák a zümmögésre.

– Sultanizához jöttem – mondta Marina, és ujjával letörölt egy koromfoltot Svetljo arcáról. A férfi szívott egyet cigarettájából, és fejével a ház felé bökött. A gyerekek körbevették Marinát. – Hoztál nekünk cukorkát, néni? – kérdezte a legidősebbik lány. – Beteg a gyereked, néni? Pedig milyen szép gyerek! Engedd, hogy játsszon velünk, és rögtön meggyógyul – mondta egy másik lány. Marina csak most vette észre, hogy az összes gyerek lány. A két legkisebbiken semmi nem volt, a szájukban lévő cumitól eltekintve. Meztláb és anyaszült meztelenül szaladgáltak az udvaron, és ha elestek, fenekükre rátapadt a por, így pedig lépésről lépésre felöltöztek.

– Hagyjátok békén a jóasszonyt! – parancsolta a férfi, és a gyerekek szétszéledtek az udvaron. Marina belépett a házba, és máris az egyetlen szoba közepén találta magát. A fal előtt hímzett, enyhén kancsal tekintetű Jézus osztott áldást két ujját elveszített fél kezével. Sultaniza egy párnán ült a sarokban, és éppen rizsszemeket választott el a minden csomag rizsben megtalálható szennyeződésektől. Haját narancssárga kendő alá rejtette. Cserzett-kerekded arca a napraforgómagok színét viselte. Nagy fülei alatt két finom ezüst fülbevaló forgott fáradhatatlanul körbe-körbe. Szinte hallani lehetett a bűgásukat.

– Manapság csak szemetet lehet kapni az üzletekben. Az embernek már a rizspucolástól is megvakul a szeme – mondta Sultaniza, felemelte a fejét, és véraláfutásos szemeivel Marinára nézett. – Mutasd a gyerekedet. Szépecske. Oszt mije hibázik? – Nem akar beszélni – mondta Marina.

Sultaniza benyúlt egy batyuba, kivett belőle valamit, amit a szájába tett, és némán mozogni kezdte vékony, lila ajkait. Szeméből néhány néma könnycsepp

buggyant ki. – Fúj, fúj – mondja Svetljonak. – A kutyák egyék meg, aki téged így megijesztett. Egy kutya megmurdelt, egy ember megszületett. Szívós leszel, mint egy kutya. A kutyákat a férgek eszik meg, az embert a félelem. Svetljo maga fogja elharapni a félelmet. Szívós leszel, mint egy kutya. Most még kicsi, most még csak egy szaros seggű. Kitépjük a nyelvét, és odaadjuk a kutyáknak. Akkor majd új nyelve fog nőni, vékony, pikkelyes, mint a gyík farka. Kitépjük azt is, méghozzá egy keresztúton. Azt majd a madarak falják fel. Csak akkor fog kinőni a harmadik nyelve. Azt meghagyjuk neki, hogy elénekelhesse ezt az énekecskét: Valamikor három nyelvem volt. Kutyáknak adtam az elsőt, madaraknak a másodikat. A harmadikat megtartom, mert azt csak az angyalok kapják meg – énekelte Sultaniza, és a combján lovagoltatta Svetljót. Aztán Marinához fordult. – Nagy félelem van a te gyerekedben, súlyos félelem, nehéz, mint az ólom. Azon egy szó sem jut át. Látod-e, hogy sírok? Ez az ő félelme. De kiszedem belőle. El fog tartani egy ideig, mert tetszik neki a gyereked. Jó húsrá talált, de kiszedem, és megetetem a macskákkal. Gyere, most öntök neki ólomgolyót. – Kimentek az udvarra, és beköztözték Svetljo szemét. És ugyanabban a tűzben, amelyiken a napraforgómagokat piritották, öntöttek neki egy ólomgolyót. Nem látott semmit, csak az ólom sistergését hallotta a vízben, szépnak találta a hangot, és elmosolyodott. Aztán megint látta a kecskét, a férfit, a hat gyereket, az anyját és Sultanizát. Visszamentek a szobába.

– Kösd ezt a golyót a nyakába, és amikor kimondja az első szót, dobd bele egy folyóba, és ne nézz hátra – mondta Sultaniza, és odaadta az ólmot Marinának, aki éppen mondani akart valamit. – Egy év múlva beszélni fog – folytatta Sultaniza. – Ha pedig nem – tette hozzá, és közben mosolyogva nézett Svetljóra –, akkor kitépjük a nyelvcskéjét, ő pedig már tudja is, hogy ki fogja megkapni. – Svetljo elmosolyodott, és ujjával az udvarra mutatott.

– Köszönöm, Sultaniza elvtársnő – mondta Marina, és letett a földre egy doboz bonbont.

– Ne nekem köszönd, hanem neki – mondta Sultaniza, és a hímzett Jézusra mutatott, akinek jobb kezén még mindig csak három ujj volt, cserébe mintha kevésbé kancsalított volna.

Marina megkönnyebbülve távozott a házból. Elkészönt a férfitől és a hat lánytól, kapott egy marék napraforgómagot, még egyszer felnézett a tetőre, amelyen még mindig ott feküdt a szesínű macska, érezte az égett gumi szagát, és nem tudta, mitől érzi olyan otthonosan magát. Legszívesebben meztelenre vetkőztette volna Svetljót, és odaküldte volna a lányokhoz, hogy velük játsszon, sikítozzon és ugráljon a bádoglemez felett, míg csak teljesen fel nem öltözteti a por. Ehelyett sietnie kellett haza, remélve, hogy férje soha nem szerez tudomást erről a látogatásról. Így tehát gyorsan megfordult, és szaporán megindult a buszmegálló felé. Ekkor egy öreg roma jött szembe vele, akinek olyan mélyek és számosak voltak a ráncai, hogy először beléjük kellett nézni, csak úgy lehetett megtalálni az öreg száját, szeméit, sőt az arcát is. Alighogy másfelé néztél, újra ki kellett ásni. Fején fehér zsebkendő volt sapkává átalakítva, és szüntelenül a legkülönfélébb rovarok szálltak le rá és fel róla. Kezeiben faágat tartott, amelyen a leveleken kívül még néhány szem sárga ringló volt látható. – Rossz kölkei! Az én fámról törték le. És

miért, kérdem én? Megkapták volna a gyümölcsöt úgyis. De nem, nekik le kellett törniük. Rossz kölkei – kezdte, és az ággal eltorlaszolta Marina útját. – Láttalak, amikor jöttél, és szeretnélek megkérni valamire. Te most bemész a városba. Van nekem ott egy barátom, több is, mint barátom, a testvérem, a vértestvérem. Egyszer felvágtuk az ereinket, és összekevertük a vérünket. Látod-e, itt ezt a sebet... Ez akkorról való. Ő mindig eljött hozzánk, és mulattunk, ahogy ma már senki nem tud mulatni. Ma már alig jönnek hozzánk bolgárok. Ő azonban mindig eljött. „Ha szükséged van valamire, Ali, gyere hozzám”, mindig ezt mondta. De nekem semmire nem volt szükségem. Most már több mint húsz éve nem láttam. Lehet, hogy meghalt. De lehet, hogy él. És szeretnélek megkérni, hogy ha véletlenül ismered vagy találkozol vele, add át neki az üdvözlömetem. Mondd, hogy Alitól van, a Fürgétől. Így mondd, és ő érteni fogja. Megtettem volna magam is, de nem találtam meg a házat. Lebontották. A neve Stanoj. Stanoj Mladenov. Ma már nincsenek ilyen emberek. Erre szerettelek volna megkérni – mondta a férfi, és utat nyitott Marinának.

– Ha hallok róla, át fogom neki adni az üdvözlöletedet. Ígérem neked, nagyapó – mondta Marina. – Köszönöm, és maradj egészséges, te is meg a fiad is – mondta a férfi, majd folytatta beszélgetését az ággal.

Svetljo viszont sem ágakkal, sem emberekkel nem beszélt továbbra sem. Tudta már, hogy az, aki folyton a büszkeségének nevezte, az apja volt, és Jordannak hívták. Tudta, hogy a szép hangú és szomorú szemű nő az anyja, és Marinának hívják. Tudta, hogy a lány, aki sokszor olyan undoknak találta, a nővére, Dragomira, aki már iskolába jár, és ezért egy piros táskája is van. Tudta, hogy az, aki kukoricáról és szőlőről mesél neki, Svetlin nagypapa, az pedig, aki szereti megmutatgatni neki a csillagokat, Dragomira nagymama. Tudta, hogy az, aki a legfinomabb kalácsot süti, Anastasija nagymama, az pedig, aki szemüveget hord és olyan sokáig nézegeti az újságokat, Ognjan nagypapa. Végül tudta, hogy őt magát Svetljónak hívják, hogy már ötéves, és hogy még mindig nem tud beszélni. De valahányszor azon tanakodott, hogy mondjon valamit, nem talált semmit, amiről érdemes lett volna beszélni. Hiszen így is olyan jól elboldogult! Ő értett mindenkit, ők meg értették, hogy mit akar. Csak egy ujjra volt szüksége. Rámutatott valamire, és már meg is kapta, amire szüksége volt. Azzal a hat lánnyal talán beszélt volna, de azóta se látta őket. Ők csak játszani akartak vele, nem pedig, mint a többiek, csak arra használni a játékot, hogy szavakat csaljanak ki belőle. Svetljo tehát továbbra is megtartotta magának a szavakat, és elrontotta a játékukat.

Egy forró augusztusi napon történt. Marina néhány napra a szüleinél hagyta Svetljót, ő pedig ült a konyhában jólnevelten, márványkalácsot majszolt, és figyelte, ahogy Ognjan nagypapa egy egészen éles ollóval szétvagdossa az újságokat. Hangosan szólt a rádió, és egy hang bömbölt belőle, amely Svetljónak nagyon ismerősen csengett. Tetszett neki. Nagymamának viszont nem tetszett, és kiment az erkélyre, hogy kiteregessen.

– Hallod, unokám – mondta Ognjan nagypapa –, hallod, hogy Zsivkov elvtárs hogy fossa magából megállás nélkül a hülyeséget. Ez a beszéd holnap benne lesz az újságban, de jaj annak, aki vele törli ki a seggét. Nekem most sikerült új megoldást találnom. Előfizettem a „Vadászat és halászat” című folyóiratra. Végre egy

újság, amit az első oldaltól az utolsóig aggály nélkül lehet vécépapírnak használni. Csak a borítója nem alkalmas rá, túl kemény.

– Zsivkov – ismételte Svetljo halkán, de nagyapja nem hallotta. – Zsivkov elvtárs lent is, fent is kakál – mondta Svetljo, és nevetett.

– Pontosan, kisunokám – erősítette meg Ognjan, aztán egy olló csattanását és egy kiáltást lehetett hallani. – Anastasija, azonnal gyere ide! És hangosítsd föl, kérlek, még jobban a rádiót.

– Megőrültél? – válaszolta Anastasija, de azért bejött. – Ezt hallgasd meg! – mondta Ognjan, és Svetljóra kacsintott. Svetljo megértést mutatott. – Zsivkov elvtárs lent is, fent is kakál, kakál estétől reggelig – variálta tovább.

– Jaj, édes Istenem, beszél! – Anastasija Svetljóra vetette magát, és összevissza csókoltatta. – Mondjál még valamit, kincsem – biztatta.

– Játszani akarok a lányokkal, és átugrálni a tűzön – mondta Svetljo.

– Milyen lányokkal, kincsem?

– Ott, ahol a tűz meg a kecskék voltak, meg egy nagyapa faággal a kezében, oda akarok menni.

– Nem akarsz még egy szelet kalácsot?

– Azt is akarok – mondta Svetljo, rögtön kapott egyet, és két kézzel esett neki. – A bogarak nem finomak. A kalácsod finom, de a bogarak, azok fúj! Kakaizük van. Aki lent is és fent is tud kakálni, az Zsivkov elvtárs – próbált Svetljo a nővérétől hallott dallam szerint énekelni. A dal szövege eredetileg így szólt: – Aki buta és hülye és undok, mint egy bogár, az a kis Svetljo.

– Drága kisunokám – hajolt fölé Ognjan nagypapa –, megígérsz nekem valamit? A kettőnk titka marad, és minden alkalommal kapsz érte egy kis csokoládét. Ígérd meg nekem tehát, hogy ezt a dalt a Zsivkov elvtársról csak itt, és csak nekem fogod énekelni, és különben senki másnak. Együtt is fogjuk énekelni, de kérlek, hogy sehol máshol ne énekelj. Megígéred? – Svetljo a sok-sok csokoládéra gondolt, amit itt fog bezsebelni, és ünnepélyes ígérte adta. Így kezdett el Svetljo beszélni.

Jordant a katonai rendőrségen érte utol a hír. Éppen egy földrajztanárt hallgatott ki, akit azzal gyanúsítottak, hogy vicceket terjeszt Zsivkov elvtársról és az egész pártbizottságról. Jordan csak azt akarta megtudni tőle, hogy ki e nevetséges történetek kitalálója, és kinek a megbízásából hozza forgalomba őket. Igazában nevetségesen kevés volt, amit Jordan akart tőle.

A szobának, amit erre az alkalomra kiszemeltek, rácsburkolatú villanykörtéje és vasajtaja volt, ablaka viszont egy sem. A falakról helyenként lemállott a világoszöld vakolat, itt-ott néhány barna foltot is lehetett látni, de különben egészen rendben volt. Jordan és a tanár kényelembe helyezkedtek az egyetlen asztal melletti két széken. Egyetlen láb, egyetlen támla, egyetlen ülés sem nyirkogott. Másutt nehezen lehetne ilyen minőségű bútort találni. Még csak nem is inogtak. Ez azonban kevésbé volt meglepő, mivel csavarral rögzítették őket a padlóhoz.

Nem volt tehát semmi, ami kettejük beszélgetését zavarhatta volna. Csak néha-néha hallatszottak át kiáltások a szomszéd szobából, de azok annyira tompák és annyira idegenek voltak, mintha teljesen más világból származnának.

– Sajnálom, elvtárs, hogy ennyire borzalmas ez a szoba. A mellette lévő sokkal kedélyesebb, abban ablak is van, mosdótál is... Szívesen ajánlottam volna fel neked, de sajnos éppen foglalt – magyarázta Jordan még bejövetelükkor.

Hogy megkönnyítse a tanárnak a gondolkodást, rögtön át is adott neki egy megfogalmazott szöveget, amelyben már fel volt sorolva néhány név, és a tanárnak csak alá kellett írnia őket. Melléje még egy üres lapot is adott a tanárnak, amennyiben úgy döntene, hogy saját ihletből ír valamit. Nem kell műalkotásnak lennie. Néhány név is elég, és a tanár akkor rögtön hazamehet. Néhány név vagy egy aláírás. Válasszon csak nyugodtan. Ezek voltak Jordan utasításai. A tanár gondolkodott. Jordan figyelte, és azon tanakodott, hogy milyen módszert alkalmazzon nála. Magas, vékony alkat, keskeny váll, hosszú orr, nagy száj, rossz fogak, apró szemek. Nem volt ez fontos fickó, különben Jordan előbb megfigyeltette volna. De szívesen tudna néhány olyan emberről, akik örömet lelik a politikai viccekben. Az efféle információk soha nem árthatnak, gondolta Jordan inkább unottan, mert nem okoztak neki örömet az efféle alakok.

– Szép tantárgy a földrajz. Az ember csak nézi, nézi a térképen azt a sok országot, és kedvet kap, hogy beutazza őket. Különösen a nyugatiakat. Szinte vonzzák az embert, nem igaz, elvtárs – mondta Jordan, és ujjával dobolt az asztalon.

– A vicceket én magam találtam ki. Nem tudok ártatlan embereket bemártani – mondta a tanár határozottan. A hangja nem remegett, a kezei nyugodtak voltak, de az elszánt emberek nem így beszéltek. A fickó csak jó szándékú, ez minden. Még fájdalmat sem kell okozni neki. „Remélhetőleg nem tévedek, különben megint nem tanulok semmi újat”, gondolta Jordan, és igyekezett visszaemlékezni, hogy mikor tévedett utoljára. „Csak Marinánál, csak nála”, mondta magában. „Remélhetőleg most is, remélhetőleg.” A tanár egy sóhajt hallott.

– Én hiszek neked, elvtárs, de tőlem megkövetelik, hogy ellenőrizzem az igazságot. Félsz a fájdalomtól? A fájdalom mindig őszinte. Ezért elvárják tőlem, hogy fájdalommal ellenőrizzem a szavak őszinteségét. De ne félj, nálad gyorsan fog menni. – A tanár ezután öt ütést hallott. Jordan ötöt ütött a vasajtóra. Egy katonai rendőr nyitotta ki, aki egy kannát és egy köteg rongyot adott át neki. Aztán megint becsukódott az ajtó. A rongyoknak különböző színük és mintájuk volt, a kanna sötét volt és bűdös. A tanár figyelmét most már egyetlen részlet sem kerülte el.

– Nem szeretem a benzinszagot. Gyerekként még szerettem. Most már nem – mondta Jordan, és egy lila színű pamutrongyot húzott ki a kötegből. – Add ide a bal kezedet. Nem kell félned – parancsolta szelíden. Először a lila színű ronggyal tekerte be a tanár kezét, aztán egy pirossal, végül pedig egy fehérrel, amelyen különböző virágok voltak láthatók.

Úgy nézett ki, mintha a kezét nagy, házilag barkácsolt bokszesztyűbe bújtaták volna. Emez összement egy kicsit, amikor Jordan leöntötte benzinnel.

– Gondolkozhatok még egy kicsit? – kérdezte a tanár. – De minek, hiszen én hiszek neked – válaszolta Jordan, és egy doboz gyufát vett elő a nadrágzsebéből.

A tanár hallotta a gyufa sercenését, és már fogta is a ceruzát, és előrehajolt, akár egy diák, és gyorsan megtöltötte nevekkel a lapot. Bal kezéről kis benzincseppek hullottak a padlóra. Nem lehetett hallani őket, csak a ceruza kaparászását.

A vasajtó megint kinyílt, belépett a katonai rendőr, aki a kannát hozta, és súgott valamit Jordan fülébe. A ceruza abbahagyta a kaparást. A bekötözött kézről leesett egy csepp, aztán még egy. A tanár csak most hallotta meg a csöpögést.

– Ez igaz? – kérdezte Jordan a kollégáját, és közben még mindig a fogolyra nézett.

– Ez a szintiszta igazság, felügyelő elvtárs – üvöltötte a tanár, aki azt hitte, hogy őt kérdezték. A csöpögést már nem hallotta. Csak a két ember nevetését.

– Beszél, végre beszél – ujjongott Jordan, és átölelte először kollégáját, aztán az összezavarodott tanárt. – A fiam beszélt, érted, a fiam – rázta meg Jordan. A tanár semmit nem értett, de öröme őszinte volt. Nem sokkal ezután hazamehetett. Noha óránként kezet mosott, bal kezének még napokig benzinszaga volt.

Iskren

Sdravka már másnap átköltözött a fiához, Mladenhez. Két munkás, egy teherautó és egy délután elég volt, hogy összes holmiját átvigyék az új lakásba. Annyi éven át reménykedett benne, most néhány óra alatt teljesült, és mintha hirtelen kiradírozták volna a várakozás éveit, egyszeriben fiatalnak hatott. Egy kézlegyintés, és az évek sivár, magányos és fölösleges álomként törölődtek ki életéből. Tegnap még sóhajtozva ment ki a temetőbe, ahol utolsó panaszait is túlvilágra küldte, ma szálegyenesen és tetterősen állt új lakása közepén, s botjával és erőteljes hangjával vezényelte a munkásokat. – A díványra vigyázzatok, azt az uram rendelte egyenesen Bécsből, szegénykém, mi mindent kellett már kiállnia! Ezt nevezem minőségnek, nem, mint a mai bútorok. Vigyorogjatok csak, vigyorogjatok... Oda tegyétek, a székeket meg oda, az asztal ide, közel az ablakhoz. Kell a fény, mikor levelet írok... a kép is ebben a szobában marad. Szép kép, ugye? Így nézett ki Plovdiv valamikor, mikor a férfiak még tartottak tőlem. Nagyon jól csináljátok, nagyon jól. Óvatosan a poharakkal, azok még a kocsmámból vannak. Annyi részegét túléltek, kár volna, ha éppen titeket nem élnének túl. Hú, ez meleg volt a tányérokkal! Vigyázzatok, nagyon magas a vérnyomásom, nem szabad felizgatnom magamat, azt mondták az orvosok. De még soha semmi értelmeset nem mondtak. Egyedül az öreg Feuchthecht doktornak hittem. Az úriember volt... Mit fújattok úgy, nehogy már egy ruhásszekrény nehéz legyen! Nevetnem kell. Még ha egy valamirevaló férfi lapulna benne, akkor igen, de így?! Én azelőtt úgy tologattam ide-oda, ahogy tetszett, de ilyenek vagytok ti, férfiak. Csak fújtatni tudtok vagy meglapulni... Tegyétek le és hozzátok a többi holmit, és ha készen vagytok, iszunk egy kupica barackot.

És amikor készen voltak, ittak egy pálinkát, aztán még egyet. És amikor Mladen hazajött az irodából, a teherautó még mindig ott állt a ház előtt, a két munkás az asztal mellett parkolt, és a lakásban főtt káposzta szaga áradt. A munkások talpra ugrottak, hogy üdvözöljék Mladenov elvtársat. Sdravka egy szabad

helyre mutatott az asztal mellett. – Hol van az unokám? Ha nincs dolgom, nem fogok ám itt maradni! – kerepelte. – Dorothea ma este hozza el a szüleitől – felelte Mladen.

És amikor megmászta a lakásához vivő két emeletet, a hasa tele volt, a ház pedig már nem volt olyan üres, mint azelőtt.

Dorothea szülei eleinte, általános meglepetésre, tiltakoztak a költözés ellen. Főleg az apja, Micho. – Udvar nélküli lakásban nem lehet lakni. Csak falak vannak körülöttem, csak falak – dörmögte, pedig a saját udvarán sem a fákkal, sem a növényekkel nem törődött soha.

– De lesz fürdőszobátok, és mindig lesz meleg vizetek. Télen pedig nem kell majd szénét és fűtőolajat venni. A lakásban központi fűtés van. És az udvart meg a házat se veszítitek el. Kiadhatjátok, és lesz belőle mellékesetek – sorolta Dorothea az előnyöket.

– Szarok én a pénzre, lányom, te ezt nem érted. Nincs annál szebb, mint mikor éjjel kimész a saját udvarodra, elszívsz egy cigarettát, és a csillagok alatt pisálhatsz. Az maga a boldogság! Nem, én nem megyek oda. Meg fogok fulladni azok között a falak között.

Felesége, Dotschka, akire minden gond hárult, látta az új lakás előnyeit, de egyelőre hallgatott, abban a reményben, hogy lányuk majd megtalálja a megfelelő érveket.

– Az Ivan barátod is ilyen lakásban lakik – jutott eszébe Dorotheának.

– Ivan barátomat hagyd ki a játékból – üvöltötte Micho. Dorothea azonban tudta, hogy jó helyen keresgél. Nem adta fel, győznie kellett, csak az anyja miatt is. Elég ideig nézte, hogyan lett ebből az életvidám nőből lassanként kísértet, amely éjszaka olykor átösont a házon, magával beszélgetett, és véresre vakarta láthatatlan hangyáktól ellepett testét. Szeme előtt anyja kísértetével, vérében az apja elleni haraggal Dorothea elég meggyőző volt, és győzött. Szülei három hét múlva átköltöztek az új lakásba, a házat pedig kiadták egy fiatal munkáscsaládnak.

Michónak nem volt könnyű megbarátkoznia az új lakáshelyezettel. Néhányszor megtörtént, hogy éjszaka részegen akart hazamenni, elvétette az utat és a régi házban kötött ki, az udvarra pisált, felnézett a csillagokra, és utólag semmire nem emlékezett. Annál inkább emlékezett rá a munkáscsalád, hogy háromszor is alva találtak rá a paradicsomágyásban. És hogy egyszer behatolt a házba, és ledőlt az alvó házaspár ágyára. E félreértéseket idővel azonban mind elsimították, és Micho megszokta az új lakást. Ebben döntő szerep jutott a felfedezésnek, hogy erkélyéről szívesen köpdösött le az emberekre vagy dobta le a cigarettacsikkeket, és hogy az alatta és fölötte lévő emeleteken elég szomszéd akadt, aki bármikor hajlandó volt inni vele egyet.

Dorothea szülei így most Sdravka lakásában laktak, Sdravka a fiával és az unokájával lakott, és mindenki elégedett volt az új lakáshelyezettel, legfőképp a kis Iskren, akinek nagyanyja mindennap a rendelkezésére állt. Szeretett a felügyelete alatt játszani, mert Sdravka nagymama gyakran elszundított, és akkor ő zavartalanul hintázhatott a nagy varrógépének pedálján, turkálhatott a dobozaiban és ládáiban, vagy porcukorból kis dombokat építhetett a szőnyegen, azt képzel-

hette, hogy megjött a tél, és vele a hideg szél, amely végigsöpört a dombokon, a szél pedig ő volt, Iskren, és teli tüdőből fújt végig a dombokon. Iszonyúan erős szél volt, és aztán iszonyú erősen fájtak a fülei, ha nagyija felébredt, és csontos kezeivel megragadta. – Most majd még jobban fogod hallani a szelet – korholta, miközben a fülét húzta. Néha csak tette, hogy alszik, és elcsípte Iskrent, amint éppen arra készült, hogy kalapáccsal essen neki nagyanyja porcelánfiguráinak. Aztán megint hallotta a szelet, sírt, zokogott, és hüppögve fenyegetőzött, hogy elmeséli anyjának és apjának, milyen csúnya az ő nagyija, amit Sdravka csak nevetéssel nyugtázott. Ennyire csúnya volt. Iskrennek mégis tetszett, hogy vele töltheti a napokat. Ha az idő szép volt, ő pedig jól viselkedett, sétálni mentek. Parkokban sétáltak, dombokra kaptattak fel, és meglátogattak egy helyet, amelynek temető volt a neve. Úgy nézett ki, mint egy park, de nagyon csöndes volt, és hinták meg csúszdák meg körhinták helyett táblák, kereszték, angyalok és csillagok voltak benne kőből vagy vasból, amelyek ideálisak voltak bújócskára. Némelyik előtt gyertyák égtek, és Iskren szerette elfújni őket, ha úgy érezte, hogy senki nem figyel, mások előtt eledel hevert, amely a legkülönbélebb madarakat vonzotta oda, és civakodásuknak csak Iskren tudott véget vetni. A kőtáblák némelyikén emberek fényképei voltak, de akárhányat nézett végig, Iskren soha nem talált ismerős arcot közöttük. A legtöbbjüket még nagyanyja sem ismerte. És Iskren úgy döntött, hogy akkor ez az ismeretlenek parkja.

E halmok sírok voltak, és nem illett rájuk lépni és tiporni, mert emberek pihentek bennük. Ravasz emberek ezek, gondolta Iskren, mert nem az ágyukon pihennek, mint más emberek, hanem alatta, ráadásul az ő ágyaik alá be sem lehet lesni. Az egyik ilyen ember a nagyapja, Stanoj volt, aki, noha nagyanyja folyton beszélt hozzá, soha nem mert benézni az ágya alá, amit Iskren tökéletesen meg tudott érteni.

Csak néhány fényképet ismert róla, melyeket nagyanyja odahaza rejtegetett, és soha nem adott ki a kezéből, miközben megmutatta neki őket. A sírkövén viszont nem volt fénykép, és Iskren elhatározta, hogy egy nap odafesti nagyapját a kőre, és így szerez örömet nagyanyjának, mert észrevette, hogy mindig könnyes lesz a szeme, ha ezen a helyen időznek, ebben a csúszdák, hinták és körhinták nélküli parkban, telis-tele ismeretlenekkel.

Jól megértették egymást, ő és a nagyanyja, sok újat tanult és látott, amióta Sdravka velük lakott. A legszigorúbb titoktartás mellett még moziba is elvitte. Ez egy olyan hely volt, ahol fényes nappal éjszaka lett, és egy hatalmas lepedőn, amelyet vélhetőleg takarózásra szántak, óriásemberek bukkantak fel. És ahol Iskren mindannyiszor elaludt. Mikor felébredt, megint nappal volt, az óriások eltűntek, és nem maradt utánuk más, mint néhány apró, áttetsző csepp a nagyanyja orcáin, néha még ennyi sem. Néha nyom nélkül tűntek el, és csak a nappal maradt vissza, melegebben és vakítóbban, mint azelőtt valaha is. Várt rá a sok-sok csúszdájával, hintájával és játékával, várta, hogy Iskren megint hozzászokjon a fényhez, és minden kincsét megmutassa neki.

Egy ideje mindenki arról beszélt a házban, hogy hamarosan németül fog tanulni, és minél tarkábbak lettek a fák levelei, annál gyakrabban beszéltek róla. – Az unokám német óvodába fog járni – dicsekedett nagyija minden adandó alkalom-

mal a szomszédok előtt. Iskren, hogy tudatlanságát leplezze, félszegen lesütötte a szemét, de ámuló, elismerő és dicsérő pillantásaikat élvezte. A német tehát olyasvalami, ami mindenkinek tetszik, valami, ami közszeretetet vív ki, mihelyt tudja az ember. Valószínűleg anyja is csak arra vár, hogy megtanulja, és akkor ígéretéhez híven összes szeretetét megadja neki. De hogyan lehet ezt a valamit megtanulni? Ez a kérdés foglalkoztatta képzeletét, és számba vett mindent, amit már megtanult életében. Ezek a következők voltak: kanállal és villával enni anélkül, hogy a szája mellé menjen, triciklit hajtani, fogat mosni, egyedül vécére menni, kitörölni a popsit és az ágyban egyedül aludni. Így tehát azt képzelte, hogy németül tanulni olyan izgalmas, mint triciklizni, néha olyan félelmetes, mint egyedül aludni, néha pedig fárasztó, ám dicséretes, mint fogat mosni és popsit törölni.

Szeptemberben történt. Iskrent nagyon korán ébresztették, és mindenki odagyűlt köré, apja, anyja, nagyanyja. Anyja fehér inget adott rá, vadonatúj kék rövidnadrágot, amelyet tarka hőzentrágerrel biztosítottak, és vizes fésűvel fésülte meg.

Apja mellette állt és mosolygott, nagyanyja egy széken ült, és tanácsokat osztogatott. Iskrennek először kellett igyekeznie a reggelivel. Alig ette meg a mákos kifli felét, már indulnia kellett. Cserébe kis táskát akasztottak a vállára, benne egy almával meg egy szendviccsel. A táskán egy oroszlán képe volt, amely mintha őt védte volna. Derűs nap volt, de azért mégsem annyira derűs, mint amelyek mozi után vártak rá. Nagyanyja megállt a ház előtt, és integetett. Iskren visszaintegetett, és kis híján elszomorodik, ha nem vet egy pillantást a táskájára. De ott volt az oroszlán, amely elkísérte, megvédte, és engedte magát megsimogatni. Akkor apja bal, anyja jobb kézen fogta, és elindultak. Az utak frissen mosottak voltak, és ott, ahol tócsák képződtek, madarak gyűltek össze, és ittak belőlük. Iskren sajnos nem tudta elkergetni őket, mert a szüleivel ment. Egy saroképület előtt, rajta nagy ablakokkal, szülők és gyerekek színes seregletét pillantotta meg. A fiúk meg voltak fésűlködve, a lányok hajában csatok csillogtak, különböző színű masnik ragyogtak, vagy hajuk copfba volt szelídítve. Az összes gyereknek hasonló kistáska volt a vállán, mint Iskrennek, mind szótlan volt és gyanakvóan nézett, vagy elbújt a szülei közé. Csak két lány vihorászott a sárga házfal mellett, ők nyilvánvalóan ismerték egymást. A csoportból kivált egy asszonyság, és elébük jött. – Jó reggelt, Mladenov elvtárs. Nagyon örülök, hogy az önök gyereke a mi óvodánkba fog járni. Ő az? – kérdezte.

Igen, ő volt az, és hirtelen elszomorodott, az oroszlán már nem védte meg, és a szülői kezek elérhetetlen magasságba emelkedtek. Szülei valahol odafenn az asszonysággal beszélgettek, akinek láthatólag az volt a feladata, hogy az összes gyereket bezárja. Szóval ahhoz, hogy németül tanulhasson, először bezárják az embert. És Iskren már nem is akart németül tanulni.

– Hogy hívnak? – kérdezte az asszonyság. – Iskrennek.

– Jól fogod érezni magad nálunk, Iskren. Most gyere velem. – Én otthon is jól érzem magam, mondta, de észrevette, hogy szülei már menni akarnak. – Haza akarok menni, mama – bömbölte hangosan. Anyja visszajött, letörölte könnyeit, és elmagyarázta neki, hogy milyen szép és vidám az óvoda, és hogy délben jön majd a nagy, hogy hazavigye, és addig már nincs is olyan sok idő.

Aztán megkérdezte Iskrent, hogy szeretne-e örömet szerezni neki, mert ha igen, akkor legyen jó és szorgalmas, és menjen oda bátran a többi gyerekekhez, mert ha jó és szorgalmas és bátor, ő is még jobban fogja szeretni. Iskren örült volna ennek a szeretettöbbletnek, és odament a gyerekekhez, akik ugyanolyan elkeseredetten léptek be az idegen házba, mint ő. Egyesek még az orcáikat törölgették, mások némán figyelték, hogy mi zajlik körülöttük. Iskren könnyeit már letörölték, így hát figyelt. Mindenkit egy nagy helyiségbe tereltek, amely két részből állt. Az egyikben sok kis szék volt, a másikban kis asztalkák és rengeteg játék. Sajnos mindenkinek helyet kellett választania valamelyik széken. Iskrentől jobbra egy szőke, rövid hajú lány ült le, akinek a homloka fölé katicabogár alakú hajcsat volt tűzve. – Engem Lenának hívnak, és ki nem állhatom a sírást. Téged hogy hívnak?

Iskren megmondta a nevét. – Akarsz a barátom lenni?

Iskren nem tudta, de beleegyezett. Azután az asszonyoság erős hangját hallották. Elmagyarázta nekik, hogy ő az óvónőjük, Pischmanska elvtársnő, és hogy együtt fognak németül tanulni, hogy a „Dobro utro“-t németül úgy mondják: „Guten Morgen“, és hogy erre hogyan kell felelni. – Guten Morgen, Kinder – mondta hangosan.

– Guten Morgen, Genossin Kindergärtnerin – felelte a gyerekek fele, akikhez Lena hozzátartozott, Iskren viszont nem, mert Lena katicabogara minden figyelmét lekötötte. Az óvónő elvtársnő azonban addig ismételte, míg mindenkitől hallotta a választ. Aztán elmagyarázta, hogy akinek vécére kell mennie, emelje fel a kezét, és mondja azt: „Ich muß hinaus“. Alighogy elismételte a mondatot, Lena felemelte kezecskéjét, és kiment. Iskrennek iszonyúan hosszúnak tűnt ez az idő, már-már elpityeredett, de aztán kinyílt az ajtó, és Lena csillogó szemmel jött vissza. – Fontos mondat, meg kell jegyezned – mondta, miután leült mellé. Az óvónő elvtársnő ezalatt különféle képekre mutatott, amelyek a táblán függtek, és Iskren nyugtalanul fedezte fel, hogy németül mindennek, amit ismer, más neve van. Még a nyulakat sem nyulaknak hívták, még a katicabogaraknak sem katicabogár volt a neve. Ebben a szobában az egész kinti világ más nevet viselt, és ettől megijedt. Felemelte a kezét. – Ich muß hinaus – mondta. Ment, pisilt, megbizonyosodott, hogy a vécé, a mosdótál, a víz nem változott, és valamivel nyugodtabban ment vissza. Ott azonban már a napot, a holdat és a csillagokat is máshogy hívták. Csak Lenát hívták továbbra is Lenának, őt pedig továbbra is Iskrennek, és ez volt az egyetlen bizonyossága. Tőle balra Anton ült, aki mindezt még kevésbé értette, és akit mindenki kinevetett. De aztán jött a szünet, és sokan megtapasztalták, hogy nem volt jó Antont kinevetni, Anton ugyanis nagyon erős volt. Néhány gyerek már a földön feküdt, egy ing már elszakadt, Anton már az egyik fiú mellén ült, pofonokat osztott neki, és maga nevetett. Iskren már azt gondolta, hogy ez is a némettanulás része, de akkor Pischmanska elvtársnő beavatkozott és kijelentette, hogy kinevetni valakit és verekedni valakivel nagyon csúnya dolog, és hogy mostantól mindenki, aki ilyet csinál, meg lesz büntetve.

A szünetben minden gyerek a táskájába nyúlt, és kivette belőle a reggelijét. Iskren a magáéban az ígéretnek megfelelően egy vajas kenyeret és egy almát talált. Lena a magáéból egy csokoládét vett elő, és olyan élvezettel kezdte maj-

szolni, hogy Iskren az almáját és a kenyerét is elfelejtette. – Kéred a felét? – kérdezte Lena csámcsogva. Iskren kérte. Lena cserébe az egész kenyeret követelte, de Iskrent ez egyáltalán nem érdekelt. – A táskámban van egy kiskutya – suttogta Lena –, akarod látni?

Iskren semmit a világon nem akart jobban látni.

– Előbb azonban meg kell kérdeznem, hogy van-e kedve bemutatkozni neked. Ő már csak ilyen.

Lena körülnézett, résnyire kinyitotta a táskát, fél szemmel belelesett, sűgött valamit, megint becsukta a nyílást, és közölte, hogy a kutya éppen el van foglalta, de egy más alkalommal biztosan sikerűlni fog. A szűnet után mindannyian egy közös játékot játszottak, elénekelték egy dalt, és már dél volt. Kint az utcán néhány szűlő várakozott. Sorra jöttek a gyerekekért, de amíg Lena mellette volt, Iskrent ez nem érdekelt. Ekkor azonban Lena anyja is megjött, egy második Lena, mindössze nagyobb termettel és hosszabb hajjal. – Köszönj el a barátodtól. – Lena elköszönt és ment, hátra sem nézett. Iskren úgy érezte, hogy becsapták és elhagyták. Senki nem jött érte, senki nem gondolt rá, és továbbra is ott kellett maradnia egy világban, ahol mindennek más volt a neve. Pischmanska elvtársnőnél már csak ő maradt meg két másik gyerek. Iskrennek már-már remegett a szája, de akkor meglátta nagyanyját, amint botjára támaszkodva jött feléje. – Nagyon lassú vagy – mondta neki durcásan.

Egész délután két vágy harcolt benne, a vágy, hogy soha többé ne kelljen németűl tanulnia, mert e német nyelv annyira megváltoztatta a világot, hogy egyszerűen fárasztó és ismeretlen lett, ismeretlenebb még azoknál is, akik a temetőben fekűdtek, meg az a vágy, hogy Lenát viszontlássá. És ez a vágy erősebb volt, még az elváltozott és ismeretlen világnál is erősebb.

Iskren most már örömmel ment óvodába. És már nem haragudott, ha nagyanyja elkésett, és ha így történt, elfoglalta magát a szobában lévő játékokkal, amiket csak akkor kapott meg, ha németűl meg tudta mondani a nevűket. De már nem félt a német nyelvtől és a gonosz varázssal elváltoztatott nevektől, mert már mindet kitalálta. Még Elisabeth Pischmanska elvtársnőt is megszerette, akinek loknis barna haja, furcsa szeművege és hegyes, örökké szortyos orra volt. Éppen ez a pirosló keretbe foglalt orr tetszett neki annyira. Mint minden gyerek, ő is tudta, hogy Pischmanska elvtársnő Ausztriából származik, több mint húsz éve hozzáment egy bolgár férfihoz, idáig követte, és azóta egyszer sem látta a hazáját. Azt viszont Iskren sem tudta, hogy Pischmanska elvtársnőt egy nap, mikor honvágya már elviselhetetlennek tűnt, erős nátha támadta meg, amelytől teljesen soha többé nem szabadult.

És minél erősebb volt a honvágya, annál erősebb volt a náthája is. Iskren nem tudhatta, hogy Pischmanska elvtársnő azért is volt különösen kedves hozzá, mert segítséget remélt Mladenov elvtársától, hogy végre kiutazási engedélyt kaphasson. Ilyesmíról azonban senkinek sem kellett tudnia, a legkevésbé Iskrennek.

– Mindennek két különbűzű neve van. Csak nekűnk nincs. Ez nem igazságos. Nekűnk is lehetne egy olyan nevűnk, amelyet csak mi ketten tudunk. Neked Koko lesz a neved, nekem pedig Lili. Mostantól, ha Lenának szűlítász, nem fogok válaszolni. Egyetértesz, Koko? – javasolta Lena egy nap. Iskren egyetértett,

igazában mindennel egyetértett, amit Lena, most már Lili, javasolt neki. Lehetett bármilyen ötlete, uzsonnázhatott a szünetben bármit, Iskren szemében minden jobbnak és kívánatosabbnak tűnt, mint amije neki volt. A szüneteket kiváltképp élvezte, mert Koko és Lili olyankor teljes nyugalomban társaloghattak és cserélhettek titkokat. Igaz ugyan, hogy a szüneteket továbbra is Anton uralta, aki a leggyorsabban falta be reggelijét, hogy a legtovább játszhasson vagy lebirkózza a neki ellenszegülő gyerekeket, amiért sokszor kellett arccal a fal felé állnia, hogy viselkedéséről elgondolkodjon. Ő azonban nem gondolkodott el róla, inkább próbálta billegetni a fülét, amit egyedül csak ő tudott. Iskren, hogy Kokónak és Lilinek több nyugalma legyen, mindig felajánlotta Antonnak a reggelijét, ami remekül működött, Lilinek azonban nem tetszett.

Lili nagyrabecsülését merő véletlenül vívta ki Iskren. A tanítónő egy nap megkérdezte, hogy ki hol sétál a legszívesebben, és minden gyereknek németül kellett válaszolnia. Amikor Iskren került sorra, közölte a tanítónő elvtársnővel, hogy nem tudja németül a szót. – Akkor mond bolgáru! – biztatta az óvónő. – Én legszívesebben a temetőben sétálok – jelentette ki Iskren. – Biztos vagy benne? – kérdezte csodálkozva a tanítónő.

– Biztos – erősítette meg Iskren. – Hát jó, ezt a szót úgy mondják...

A szünetben aztán nagyon jó volt hozzá Lili. Egész reggelijét neki ajándékozta, és már-már megmutatta neki a táskájában hordott kutyáját, ha az nem vált volna éppen láthatatlanná, a kutya ugyanis bármikor képes volt erre, amiért Lili most meg is korholta. – Koko, én még soha nem voltam temetőben. Egyszer elviszel magaddal? – kérdezte. Koko semmi jobbat nem tudott elképzelni, mint hogy Lilivel bújócskát játsszon a temetőben. Boldog volt. Végre ismert valamit, amit Lili nem. – Elfújunk majd egy csomó gyertyát – mondta. Lili elégedetten mosolygott. A szünet után nagyon vidám játékot játszottak a gyerekek. Körbe álltak, és megfógták egymás kezét. Középen állt Iskren, a körön kívül Anton. Iskren volt az egér, Anton a cica. – Maus, Maus komm heraus – kellett Antonnak mondania – nein, nein, komm herein – válaszolnia Iskrennek. Anton ezután megpróbálta áttörni a kört, a többi gyereknek pedig meg kellett akadályoznia. Mikor Antonnak végre sikerült bejutnia a körbe, Iskren kibújt, így most már nem állta meg helyét az addigi mondóka. Anton nem értette, hogy miért, és más gyerek vette át a szerepét. Ez így ment egészen ebédig, és nem egy egérből zsákmány lett. A gyerekek boldogok voltak, Pischmanska elvtársnő pedig egyszer sem fújta orrot.

– Nagyi, menjünk a temetőbe – mondta Iskren, mikor Sdravka érte jött.

– Nagyapád nagyon fog örülni, ha németül mondasz neki valamit – felelte Sdravka. Vártak a buszra, aztán felszálltak, benzint szagoltak, kiszálltak, és máris a temetőben voltak. Hideg, da napfényes novemberi nap volt. A legtöbb fa és bokor már lerázta leveleit. Most ott heverték a fasorokban, letompították a lépteket, tovább tágították a csönd körét, és telt, egyhangú szagot küldtek kíséretül. Se légy, se darázs nem zümmögött már, tücsök se ciripelt, és gyík se melegedett a köveken. Az Iskren által korábbról ismert madarak közül sem volt meg már mindegyik. Csak a szürkék meg a feketék maradtak. És mindegyiknek két neve volt. Nem ismerte mindegyiket, de tudta, hogy lennie kell második nevüknek, hiszen még neki is van: Koko! És ez a név nagyon tetszett neki. Csak azoknak,

akik a földben feküdtek, nem volt második, csak egyetlen egy nevük. Ott állt kőbe vésvé, és már nem lehetett megváltoztatni. – Nagyi, mi van erre a kőre írva? – kérdezte Iskren. Sdravka megállt, megnézte, válaszolt. – És ezen a kereszten? – folytatta Iskren, nagyanyja pedig válaszolt neki, botjával egyenként rámutatva minden betűre. – Ez egy A, ez meg egy S, ez egy E, ez egy N – mondta. – Ez itt még egy A és még egy B, itt egy C – mutatta most Iskren, miközben szaladgált a sírok között. Aztán kisujját a kivésott betűkbe dugta, követte a formát, és megpróbálta a földbe rajzolni. – Ez egy S, ugye, nagyi? – tudakolta. Sdravka azonban már a férjével beszélt és nem figyelt, így hát Iskren lerajzolt még egy betűt.

– Stanoj, most nagyon nagy meglepetésem van a számodra. Itt van Iskren unokád, és németül akar mondani neked valamit. Vigyél el nagyapához, mondta, németül akarok beszélni veled. Képzeld csak el, ő a legkisebbik, és már okosabb, mint te. És hogy gondol rád! Nem csodálatos?... Gyere, Iskren, mondj valamit a nagyapádnak németül – szakította félbe Sdravka Iskren foglalatosságát. Iskren piszkos kézzel odaállt a sír elé, egy ideig zavartan meredt a kőre, aztán azt mondta: – „Maus, Maus komm heraus“, neki pedig most azt kell felelnie, hogy „nein, nein, komm herein“ – fordult nagyijja felé.

– Ne várj a válaszára. Én se várok. Beszélj csak tovább – mondta Sdravka. Iskren pedig beszélt tovább, és elmondott minden szót, amit németül tudott, és mikor elfogytak, újakat talált ki.

– Hallod, Stanoj, hallod, micsoda unokánk van nekünk? Gyönyörűség ránézni. Legyél veled te is boldog, jó párom.

Sdravka hangja elhalkult, és Iskren már nem hallotta, hogy mit mond. Láta, hogy a betűk között, amiket a földre írt, egy giliszta tekergőzik, és szétaposta.

– Hol piszkoltad így össze a kezedet? – kérdezte Sdravka. Iskren a betűkre mutatott, és Sdravka elolvasta férje nevét.

Még néhány látogatás a temetőben, és Iskren ismerte a bolgár ábécét. Még néhány, és tudott olvasni, egy nap pedig, éppen leesett az első hó, rájött, hogy minden szót, ami eszébe jut, vesszővel a hóba tud karcolni. E csúszdák, hinták és körhinták nélküli helyen, ezen az ismeretlenekkel teli helyen Iskren megtanult írni-olvasni. Hol tanulhatott volna meg jobban, mint ott, ahol mindenkinek csak egy neve volt, ahol a betűk olyan biztosan és mélyen ültek a kövekben, hogy bármikor találkozhatott velük, és bármikor megérinthette őket az ujjával. És ahol nem törölték le őket, és a hóval sem olvadtak el.

Sdravka nagyon örült ennek, mert a moziban most már nem kellett gyötörnie a szemét, és Iskrennel felolvastatta a feliratokat, ami sok nézőt idegesített, Sdravkának pedig veszekednie kellett velük, és néha elszalasztott valamennyit a filmből, de még ezt is szívesebben választotta, mintsem hogy adósuk maradjon. A teremben azonban rendszeresen akadtak olyanok is, akik csak lassan, vagy egyáltalán nem tudtak olvasni. Az ilyenek pedig odagyűltek kettejük köré, és hálásan füleltek Iskren szavaira, amit Sdravka széles mosollyal és büszke pillanattal figyelt.

Lili befolyása e sikerek ellenére sem szűnt meg Iskren fölött, és mihelyt belépett az óvodába, Iskren újra Koko volt, és nagyon boldog. Lilinek egyszerűen

mindent elhitt. Elhitte, hogy apja úrhajós, és Lili már kétszer járt vele a holdon, ahol egy barátnője is van, aki a köldökén át beszél. Elhitte, hogy Liliék házában van egy szoba, Lili apjának a dolgozószobája, ahol minden a levegőben lebeg, és ahol Lili szívesen festeget a mennyezetre. És bár még egyszer sem látta, még mindig szilárdan hitte, hogy Lili a táskájában egy kutyát rejteget. És mikor egy nap Lili közölte vele, hogy holnap már nem tud óvodába jönni, mert aznap éjjel meghal, Iskren ezt is elhitte, és egész nap szomorú volt, és bizalma még akkor sem rendült meg, mikor másnap épségben látta viszont Lilit. Mert mindenre volt magyarázat, és Lili mindig a legszebbeket tudta anélkül, hogy egyetlen másodpercig gondolkodott volna.

Lili egy nap kis könyvet hozott magával, benne sok-sok képpel, és a szünetben felolvasott belőle Iskrennek. Iskren elvette a könyvet, belenézett, és látta, hogy abból, amit hallott, egy szó sincs benne. Ebből azonban nem arra következtetett, hogy Lili nem tud olvasni, inkább elhitte, hogy minden könyv még egy sokkal szebb történetet is rejteget a megszokott betűk mögött, és ahhoz csak Lilinek van hozzáférése. Ez pedig még pótolhatatlanabbá és csodálatraméltóbbá tette Lilit, mint addig bármikor is.

Adamik Lajos fordítása